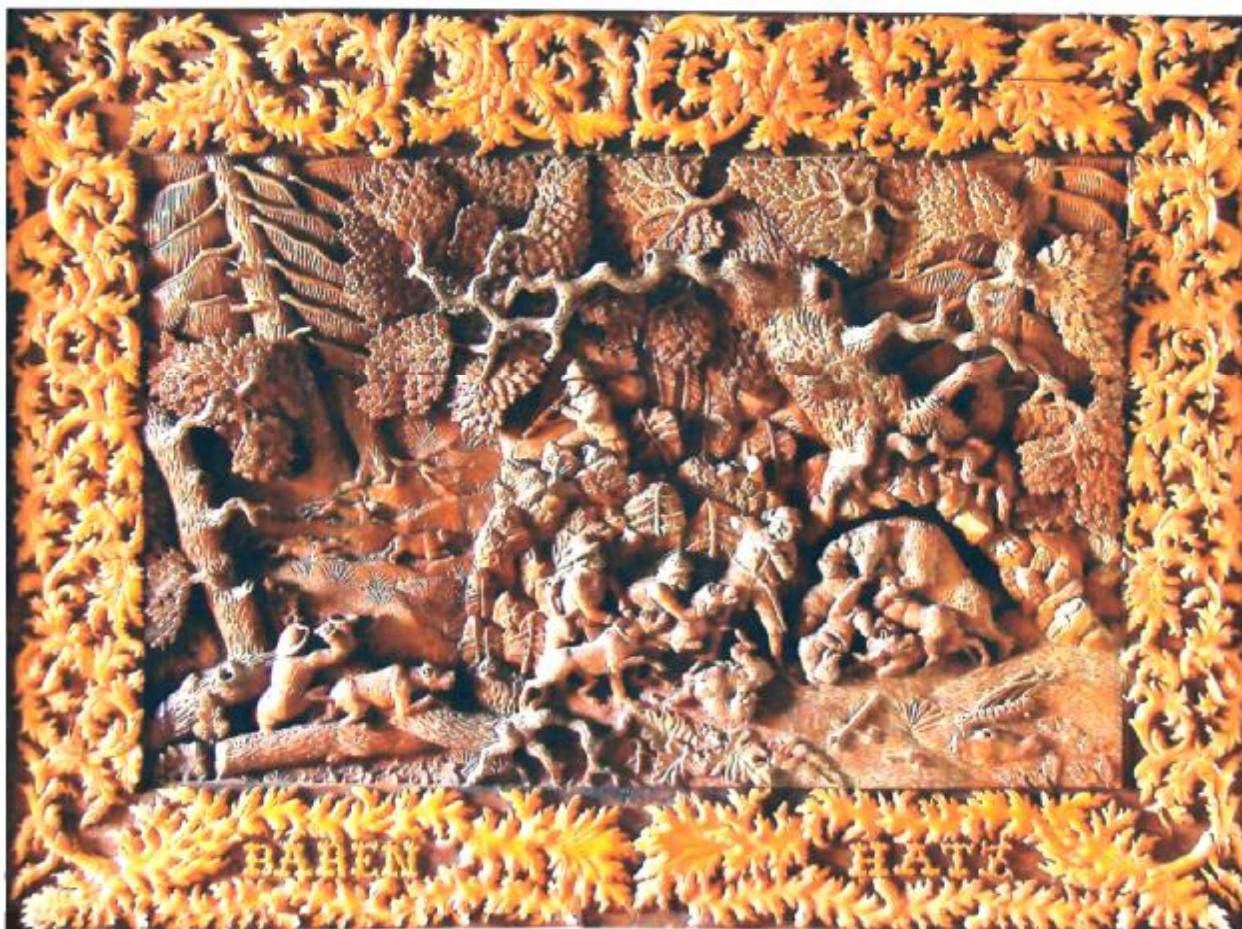

Životopis řezbáře Jana Ptáka (1808 – 1860) se dnes poslouchá jako pohádka. Jeho život je důkazem toho, jak se umělci v minulosti obtížně uplatňovali a jaké úsilí bylo zapotřebí, aby se skutečný umělec v 19. století prosadil a zajistil pro sebe a svou rodinu slušné živobytí!

Jan Pták se narodil v Českém Krumlově dne 18. května 1808. Jeho rodiče byli chudí lidé. Zaměstnání otce je v matrice uvedeno jako „vrchní kanonýr“.¹ Mládí Jan prožil ve svém rodišti, kde také chodil do hlavní školy. Během školní docházky se naučil velmi dobře kreslit a chtěl se proto stát učitelem kreslení. Z toho důvodu se vypravil do Vídně, kde zamýšlel absolvovat kreslířský kurz. Použil příležitosti a navštívil kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberga, se kterým si jako děti hráli a kterému kreslival květiny a různé živočichy. Kardinál si ho samozřejmě pamatoval, přijal ho velmi přívětivě a obstaral mu místo kresliče u jakéhosi Hergera. Toto zaměstnání bylo vyplněno po celé dva roky kreslením brouků dle skutečnosti. Když práce byly dokončeny, byl Pták opět bez zaměstnání. Hrál dobře na housle a tak to zkusil v orchestru Morelliho a stal se nakonec koncertistou.

Vzhledem k tomu, že byl opět nezaměstnaným, podnikl se dvěma krumlovskými učiteli cestu po světě. Jeden hrál na flétnu, druhý na kytaru a třetí na housle. Poněvadž všichni tři hráli dobře, měli všude kam přišli úspěch. Dostali se až do Milána, kde zůstali osm týdnů, kdy se jim velmi dobře dařilo až do úmrtí císaře Františka I. Tehdy byly veškeré zábavné programy zakázány a tak třem muzikantům zbýval jen návrat domů a Pták se pak brzy opět ocitl v rodném Krumlově bez zaměstnání.

Nebyl schopen žít bez práce a v nečinnosti a proto začal modelovat z vosky květiny a ovoce. Nemít žádné zaměstnání bylo pro něho velmi trpké a proto se znovu obrátil o pomoc na kardinála Schwarzenberga. Na základě jeho přímluvy byl Pták přijat okamžitě jako člen knížecí granátnické gardy v Krumlově, kde byl se svým zaměstnáním velice spokojen. Jednou měl noční stráž na zámku a mezi druhou a třetí hodinou ráno se pokusil nějaký zloděj vyloupit zámeckou pokladnu, kde právě bylo uloženo 35. 000 zlatých k. m. Pták zloděje objevil, chytil a předal ho k potrestání, čímž zachránil na tehdejší dobu velkou sumu peněz na hotovosti. Byl za to vyznamenán a obdržel jako dar dva zlaté dukáty.

¹ Státní oblastní archiv Třeboň, Fara Český Krumlov, matrika narozených č. 10 (1808-1817), s. 7;

Krumlovští gardisté byli také vysíláni při jarní plavbě dřeva jako plavební kontroloři. Pták byl vyslán jako dozorce na řeku Blanici, s působností v Husinci. Protože byl právě nedostatek vody v Blanici, plavba vážla a měl málo práce. Proto si uřízl kmínek jalovce včetně kořenů a kapesním nožkem vyřezal do kořene a kmínku různé podoby zvířat a upravil kmínek na vycházkovou hůl. Tu pak daroval komorníkovi knížete. Když kníže náhodou hůl uviděl na chodbě, ptal se, odkud ji komorník má. Když se dověděl kdo ji vyřezal, hůl si vzal a nechal na jejím místě značný peněžní obnos. Za několik dní poté přišel služební příkaz, že gardista Pták se má dostavit na zámek Hlubokou a hlásit se u knížete. Když přišel na zámek, uvedli jej ke knížeti a byl mu předložen nákras vyřezávaného dřevěného zábradlí z Vídně a byl tázán, zda by dovedl takovou řezbářskou práci udělat. Rozpačitě přisvědčil a s ještě většími rozpaky se dal do práce. Zajistil si ještě jednoho pomocníka a bez veškerých dalších nástrojů se dali do práce jen s noži. Po dokončení práce svolal kníže komisi na posouzení díla, jejímiž členy byli schwarzenberský stavební ředitel a stavební konsulent. Posudek vyzněl výborně a komise za účasti knížete konstatovala, že práce je dokonalejší, než model sám!

Okamžitě byl Pták zproštěn služby gardisty a byla mu svěřena práce v nově budovaném zámku Hluboká. Pro tento úkol dostal 47 pomocníků různých profesí. Přitom zjistil, kolik různých talentů je mezi neznámými, které je nutno jen najít a poskytnout jim příležitost. Aby alespoň poznal praktiky a nástroje sochařů, tak požádal, aby se mohl školit ve Vídni. Tam zůstal šest týdnů. Přes den se učil v sochařské dílně pana Schmidta a večer se učil v Akademii výtvarných umění, kde byl žákem prof. Rössnera. Profesor mu poradil, aby se cvičil v modelování a ponechal mu na vůli vybrat si model. Pták neměl odvahu profesorovi přiznat, že to ještě nikdy nedělal a raději požádal školníka, aby mu půjčil materiál a vysvětlil, jak se modeluje. Pak postavil model před sebe a pustil se do práce. Když se chtěl od díla narovnat, narazil ramenem na profesora Rössnera, který ho při práci již delší dobu sledoval. Na jeho dotaz, jak dlouho již se zabývá modelováním, Pták musel s pravdou ven a od té doby se mu prof. Rössner intenzivně věnoval. Po šesti týdnech skončila učební doba, Pták obdržel vynikající vysvědčení od sochaře Schmidta a hlavně od prof. Rössnera a vrátil se z Vídně domů. Pracoval pak pilně se svými pomocníky dál na hlubockém zámku. Příštím rokem opět byl poslán do Vídně, kde se naučil restaurovat, pozlacovat a uměle mramorovat atd. Časem se tak zdokonalil, že provedl s pomocníky všechny práce, které bylo třeba a byl velmi hrdý na to, že ani jedna práce nebyla vrácena ani pozastavena.²

V roce 1855 uvažoval podnikatel Vojtěch Lanna, jak by zajistil práci pro šumavský domácí průmysl. Chtěl někoho poslat do Belgie, aby studoval tamní výrobu dřeváků (kleňáků) a po návratu je u nás také dovedl propagovat a zavést jejich výrobu. Pro tento účel byl vhodný jenom Jan Pták. Proto požádal Lanna pro Jana Ptáka o čtyřtýdenní dovolenou. Kníže ho uvolnil a Pták odcestoval nejprve do Lipska, kde pro něho Lanna deponoval v bance 100 tolarů a v Bruselu dalších 1500 franků ve zlatě. Pták byl po dobu své „studijní cesty“ v Lokeren a v okolí St. Nicola. Na zpáteční cestě se zastavil v Kolíně nad Rýnem, v Mohuči a přes Norimberk a Řezno se vrátil domů.

² Städtisches Museum. Budweiser Kreisblatt, 27, 1878, č. 96, s. 1;

Po návratu mu zbývalo ještě 40 zlatých franků, chtěl je vrátit V. Lannovi, ale ten mu je velkoryse věnoval, aby je použil k cestě na uměleckou výstavu v Mnichově. Ptákova cesta do Belgie nebyla marnou, neboť Pták vyrobil doma několik druhů dřeváků podle belgického vzoru. Lanna je poslal na výstavu v Mnichově a obdržel za ně čestné uznání. Pták byl přešťasten, neboť dostal za závěsnou svítidnu na mnichovské výstavě čestnou medaili. Tento závěsný lustr visel na čtyřech dřevěných řetězech a celý lustr včetně těchto řetězů byl vyřezán z jediného kusu lipového dřeva.

Byla to vynikající ukázka řezbářského umění, ani jeden kus vyřezávaného lustru nebyl lepen, nebo jinak spojován.³ Později byl závěsný lustr ještě na výstavě v Paříži, kde byl také odměněn čestným diplomem. Pták ještě konstruoval jiné přístroje, např. stereoskop, přístroj na promítání mlžných obrazů apod.⁴ Jaké to byly přístroje, je dnes již velmi těžko prokazatelné, neboť vdova po manželově smrti přístroje prodávala.⁵ Ptákova kolekce ovoce z vosku, která byla kdysi v muzeu Ohrada, byla ze sbírek vyřazena.

Jan Pták zemřel v Českém Krumlově dne 16. července 1860 ve věku 52 let.⁶ Nejvíce řezbářských prací vyrobených v dílně Jana Ptáka je zachováno v interiérech Státního zámku Hluboká nad Vltavou. Četné jeho vlastnoruční práce jsou v muzeu Ohrada, např. dva vyřezávané obrazy, představující štvanici na medvěda a na jelena. Také tři bohatě vyřezávané rámy jsou zde zachovány. Jeden z těchto vyřezávaných rámu byl objednan a zhotoven pro portrét zakladatele muzea Ohrada Václava Špatného (1807-1882), který je dosud vystaven v hlavním sále loveckého zámku. Popularita a obdiv umění Jana Ptáka byly tak značné, že Josef Wenzig neváhal věnovat Janu Ptákovi v knize o Šumavě plné čtyři strany.⁷

Obrázky:

- Jan Pták: Vyřezávaný obrázek představující štvanici na medvěda. Dole je vyřezán nápis BÄREN HATZ. Rozměry originálu 45 x 34 cm. Foto Ing. V. Kasal
- Jan Pták: Ručně vyřezávaný obrázek představující štvanici na jelena. Na snímku je jelen méně zřetelný, pouze jeho část v levé části díla. Rozměry: 44 x 30 cm. Foto Ing. V. Kasal
- Jan Pták: Vyřezávaná skříňka na klíče (klíčenka), jaké se dříve všeobecně používaly. Na středním skle jsou zlatým písmem napsány iniciály jména a příjmení majitele. Skříňka je starou rodinnou památkou. Foto Ing. M. Dorňáková
- Detail ze štvanice na medvěda

³ Wenzig, Josef – Krejčí, Jan: Der Böhmerwald. Praha 1860;

⁴ Der uns rühmlichst bekannte, Herr Johann Ptak... Anzeiger aus dem südlichen Böhmen, 3, 1854, č. 36; Am Mittwoch und Donnerstag... Budweiser Wochenblatt, 8, 1859, č. 18;

In der vorigen Woche wurde in Krummau... Budweiser Wochenblatt, 9, 1860, č. 30;

⁵ Morgen Sonntag gibt die Witwe... Budweiser Kreisblatt, 9, 1860, č. 46;

⁶ Státní oblastní archiv Třeboň, Fara Český Krumlov, matrika zemřelých č. 53 (1850-1862), s. 17;

⁷ Viz poznámka č. 3, strana 317-321;